

“Der Krieg war das grösste Reisebüro Westeuropas”. Wie dieper op deze uitspraak van een Duits oorlogsveteraan ingaat, moet erkennen dat ze heel veel waarheid bevat.

De man had het over de Blitzkrieg en de daarmee gepaard gaande troepenbewegingen, over de Russische veldtocht en over de woestijnoorlog van Rommel in Noord-Afrika.

Maar, naast de verplaatsingen van militairen, waren er ook onnoemelijk veel burgers die voor het oorlogsgeweld op de vlucht gingen. Aangenomen werd immers (men bereidt zich altijd voor op de voorbije oorlog) dat de vijandelijkheden, zoals in 1914-18, weer in onze streek zouden uitgevochten worden.

De volgende bladzijden bevatten het relaas van drie Lichterveldse normaal-schoolstudenten die in de Meidagen '40 op de vlucht gingen met de bedoeling hun onderwijzerstudies achter het front te kunnen afmaken. Zij geraakten echter te midden van de schermutselingen verzeild, maar konden na een tweetal weken heelhuids terug thuis komen.

De tekst is in dagboekvorm geschreven door Karel Vangheluwe aan de hand van de notities gemaakt onmiddellijk na de thuiskomst van het drietal. Johan Gheeraert door-spekte de tekst met militair-historische kanttekeningen en hedendaags fotomateriaal.

Heemkundige kring Karel Van de Poelje

Een jong gezicht, reeds donzig beschaduwd rond de kin, kijkt bedremmeld naar hem op en struikelt over de vreemde woorden die het moet gebruiken. Iets van de opgeschoten knaap heeft de Fransman verrast en plots welt diep in hem de behoefte op om vriendelijk te zijn.

“Viens-tu de loin, mon gars?”

“De Belgique, m’sieur.”

Zo, België. Neen, ver is dat niet.

“Ben je al lang onderweg?”

“Een week, m’sieur.”

Dus is het tóch ver. Een week! Zeven dagen liggen er tussen die knaap en zijn moeder, zijn thuis en al wat eens zijn leven vulde...

Uit “Kruistocht der jongelingen” door Ivo Michiels.

Heemkundig

Op de vlucht naar Frankrijk

Oorlogsdagboek 18 mei - 2 juni 1940

Karel Vangheluwe

Historische kanttekeningen: Johan Geeraert

10/05/1940: *Duitsland valt België, Nederland en het Groothertogdom Luxemburg binnen. De Britse premier Chamberlain treedt af, Churchill vormt een oorlogskabinet.*

Op 10 mei 1940 kwam ik 's morgens vroeg wakker in mijn "chambrette" en zag door het raam van de slaapzaal een klein vliegtuigje de gekste bewegingen uitvoeren vlak achter een groot vliegtuig dat gewoon doorvloog. Ik hoorde ontploffingsgeluidjes en zag witte wolkjes die snel verdampen.

De tweede wereldoorlog was losgebarsten, en wij dachten allemaal dat hij zou verlopen op dezelfde wijze als de Eerste Wereldoorlog.

11/05/1940: *het fort van Eben-Emael kapituleert. De Belgische troepen trekken zich terug op de Dijlelinie, de lijn Dinant - Namen - Waver - Leuven - Antwerpen. Het oostelijk deel van België is in Duitse handen. De Duitsers rukken door de Ardennen op naar de Franse grens, richting Sedan.*

12/05/1940: *de Belgische regering beslist dat de jonge mannen tussen 16 en 35 jaar op eigen kracht naar Frankrijk moeten trekken om er een wervingsreserve te vormen voor het leger in een "Centre de Recrutement de l'Armée Belge" (CRAB).*

13/05/1940: *in de omgeving van Hannut wordt een pantserslag geleverd tussen Franse en Duitse tanks. Dezelfde dag steken de Duitsers bij Houx, Leffe, Dinant en Sedan de Maas over.*

14/05/1940: bombardement op Rotterdam

15/05/1940: *twee Duitse pantserdivisies vallen de Dijlelinie aan, richting Gembloux. Bij Sedan is het Maasfront doorbroken en de Duitsers stoten snel door in de richting van de Franse noordkust. 's Avonds beslissen de geallieerden de Dijlelinie te verlaten en zich op de Schelde terug te plooiën. Nederland capituleert.*

Wij, normalisten, werden uitgenodigd op een vergadering in de normaalschool van Torhout die zou plaats hebben op woensdag 15 mei om zeventien uur. Daar lichtte E.H. Jozef Ghesquière ons in over een geplande afreis per fiets naar Zuid-Frankrijk, onder begeleiding van leraars, aanbevolen door de bisschop.

Er werd immers voortdurend omgeroepen langs de radio dat alle jongeren naar Frankrijk moesten vluchten. De sfeer was zeer drukkend wegens het oprukken van het Duitse leger.

We vernamen dat er vier leraars: E.H. Leterme, E.H. Berquin, E.H. Debusschere en E.H. Karel Van Elslande reeds per auto vertrokken waren naar de Calvados, een streek rond het stadje Caen in Normandië, om daar ons verblijf te regelen. We kregen een bewijs van gedane studies en richtlijnen omtrent alles wat we dienden mee te nemen. De start was bepaald vanuit Poperinge op zondag 19 mei.

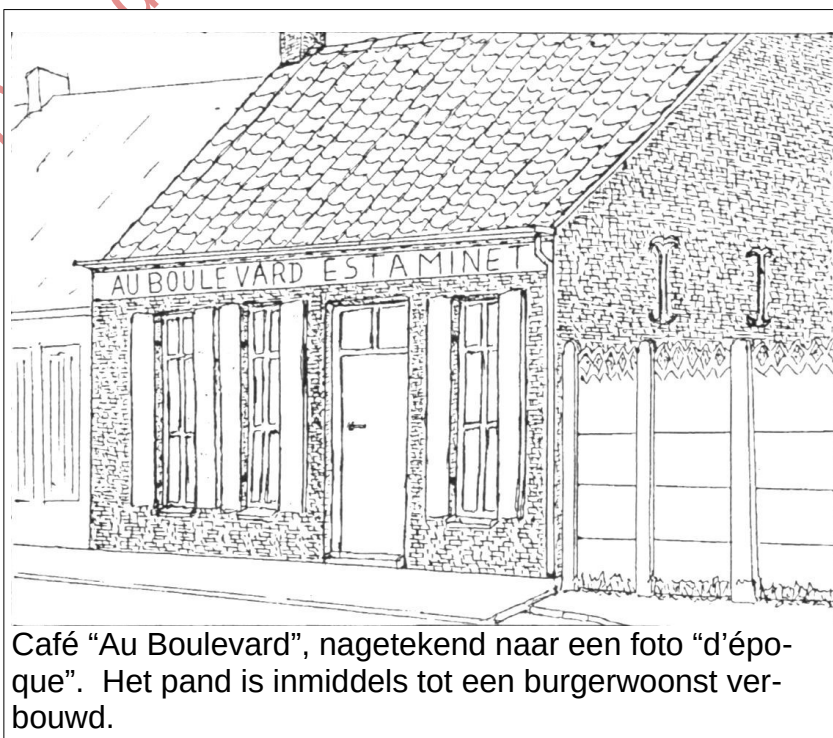
17/05/1940: *het Belgisch leger verlaat de linie Antwerpen - Leuven. Brussel wordt bezet. In de nacht van 17 op 18 mei wordt het inundatieplan rond de IJzer in gang gezet. Het Spronsas en de sluis van Nieuwendamme worden opengezet.*

18/05/1940: *val van Antwerpen. De Duitsers trekken de Schelde over. De Belgische regering beslist het land te verlaten. Pierlot, Spaak en Denis blijven bij de koning. Het Belgisch leger trekt zich terug tot Gent. Het hoofdkwartier wordt naar Brugge overgebracht. De "Panzers" van Guderian bereiken Péronne aan de Somme.*

Thuis besloten mijn ouders, in angst en onrust, ook mijn tweelingbroer Jozef met mij mee te laten vertrekken, niettegenstaande hij zijn kapperszaak in de Potteriestraat moest in de steek laten.

Een voorraad voedsel, kleren en dekens werden (God weet met welke pijn in 't hart) in twee hanenzakken¹ gestopt en achter op de fiets gebonden.

Jozef en ik vertrokken aldus van uit de Torhoutstraat 39 te Lichtervelde langs de Essestraat en de Leeuwstraat naar het huis van Jozef Feryn in de Weststraat, op 18 mei om dertien uur. Gedrieën reden we dan verder over Langemark (waar we onze identiteitskaart moesten tonen) naar Poperinge. Daar arriveerden we om zestien uur in café "Au Boulevard" bij E.H. Albert Cappoen. We aten er voor 't eerst van onze mondvoorraad. Ondertussen kwamen vele anderen geleidelijk toe, 39 in totaal. Wij, als eerste aangekomen, kregen slaap-



Café "Au Boulevard", nagetekend naar een foto "d'époque". Het pand is inmiddels tot een burgerwoning verbouwd.

gelegenheid in het huis naast de herberg, bij de zuster van E.H. Cappoen. Die avond zagen we een Duits vliegtuig neerhalen door een Frans jachtvliegtuig, boven Elverdinge.

¹ Een hanenzak was als een witte kussensloop die men meestal over de schouder droeg, met voor- en achteraan een vechthaan in.

1 Zondag 19 mei

19/05/1940: *Generaal Weygand vervangt Gamelin als opperbevelhebber van de geallieerde strijdkrachten.*

We stonden op om 7 uur en woonden de communie bij in de kapel van het klooster. We verveelden ons 's voormiddags. Om half één vertrokken we met heel de bende leerlingen van het Sint-Jozefsinstituut, weg uit Poperinge onder de leiding van E.H. Cappoen -in soutane²- en E.H. Peel, in burgerkledij. De grensovergang Watou was echter gesloten. Toch geraakten we rond half vier de grens over (iets verderop). We kwamen meteen een Franse motorrijder tegen, die vroeg of we soms een parachutist gezien hadden.

We reden twee aan twee dapper door en kwamen om vijf uur aan bij de Mairie van Esquelbecque (Ekelsbeke). Daar spreken oude lieden nog "het vlemsche", met veel Franse woorden doorspekt.

We mochten niet naar Sint Omer, en versukkelden tussen lange rijen auto's. Triphon Dereeper verongelukte bijna, Raf Casteleyn en Abel Jansseune braken hun rem. Tegen de avond kwamen we aan in Sercques. We geraakten er samen met veel onbekenden in een schuur, waar we ons in een hoekje in het hooi te rusten legden. Tot diep in de nacht was er geroezemoes van stemmen. Er was ook een zieke, maar nergens een dokter te vinden. Ik kreeg het warm en lag te luisteren naar de wind die ruiste door de openingen in het dak. Ik dacht aan thuis, aan vader die, vijftenzestig jaar oud, bij ons vertrek voortdurend zei: "*Ik zou moeten meerijden met jullie*".

Die nacht doolde er een jong katje, miauwend, rond in de schuur.

2 Maandag 20 mei

20/05/1940: *Guderian rukt in ijlt tempo op langs de Somme, richting Kanaalkust. 's Middags nemen de Duitsers Amiens in, 's avonds bereiken ze de monding van de Somme. Abbeville en Noyelles worden ingenomen. De Duitsers trekken langs de kust naar het noorden op. De geallieerden in het westen van België (tussen de lijn Terneuzen - Gent - Oudenaarde - Schelde) zijn omsingeld. In Abbeville wordt Joris van Seeveren, leider van het Verdinaso vermoord.*

Half zes: H. Mis en communie.

Om half negen: vertrek naar Boulogne. We mochten langs de kust niet door. We reden door een schilderachtige streek, over heuvels, en volgden dan een steile afdaling, wel vijf minuten rijden met de handen aan de remmen. We kwamen terecht in Colembert waar we halt hielden wegens bandbreuk.

We reden verder, na een deugddoende voetwassing in een beek te Bournonville, naar Desvres, waar E.H. Cappoen vaststelde dat hij zijn rugzak kwijt was. Dadelijk gingen

² De lange, zwarte priestertoog, die toen gebruikelijk was.

Nolf en Roelens terug, terwijl wij bleven eten in het bos. Na twee uur waren ze terug met de rugzak die ze gevonden hadden in Colembert.

We begonnen naar een nachtverblijf te zoeken, als we vernamen dat de Duitsers reeds in St.-Quentin waren. Daarop besloten we, in een poging om toch nog over de Somme te geraken, gans de avond door te rijden. Dat deden we van half negen tot middernacht. Doch reeds bij het begin hadden we pech: na één kilometer rijden stelden we vast dat Julien Deceuninck ontbrak. E.H. Cappoen en Nolf slaagden er in hem terug te vinden en na een kwartier oponthoud konden we verder.

Het was een mooie lentedag, vol maneschijn. Wij reden twee aan twee, zonder onze fietslampen te ontsteken; E.H. Peel reed op kop, E.H. Cappoen sloot de rij. Even voor middernacht kwamen we aan in Montreuil.

3 Dinsdag 21 mei

21/05/1940: *Geallieerd offensief in zuidelijke richting vanuit Arras mislukt. Arras wordt door de Duitsers ingenomen.*

We reden (en stapten ook af en toe) door Montreuil midden een file van auto's. We bemerkten de oude stadsversterkingen langs de noordkant, oninneembaar ontworpen door de bekende militaire architect Vauban.

Meer door geluk dan door organisatie geraakten we uit de warboel en verzamelden even buiten de stad op een haverveld. Het was bijtend koud, niettegenstaande het lenteweer. We besloten op het open land te overnachten. Wij ons gedrieën, de gebroeders Vangheluwe en Jozef Feryn rolden ons in onze gemeenschappelijke dekens, dicht tegen mekaar aan.

De nacht was zeer onrustig. Kanonnen bulderden, lichtbundels zochten de hemel af, nu en dan was er een verre ontploffing. Vliegtuigen trokken over. We voelden de kilte en de vochtigheid door onze dekens uit de aarde omhoog stijgen.



Eén der stadspoorten van Montreuil, voorbijgestreefd als verdedigingswerk.

We stonden op om vier uur, rillend van kou, en bonden onze pakken weer op onze fietsen. We reden de baan op naar Rouen, over Abbeville. We leden bandbreuk en kwamen terecht bij een vrekkige boerin, die ons zelfs nog geen beetje water wilde geven

om ons te wassen. We wilden over de Somme, maar alle bruggen waren gesprongen. We zetten ons om te eten op een tarwestuk waar het krioelde van meikevers. We draaiden rechts op naar Berck. De weg was druk bezet door auto's en fietsen. Toen begonnen ergens vliegtuigen te mitrilleren en we vluchtten de velden in.

Te Waben geraakten we in het gedrang onze beide leraars kwijt, samen met nog vijf anderen van onze groep. De overigen vonden elkaar terug aan een bocht vlak bij de duinen van Berck-Plage. Er volgde een grote discussie over baankeuze. Het besluit was terug naar huis langs Montreuil. Twintig jongens verkozen na een paar kilometer liever langs de kust naar huis te rijden en sloegen de weg in naar Berck. Elf anderen bleven besluiteloos liggen in een weide en spraken hun mondvoorraad aan. Na lang beraad besloten wij met z'n achten toch nog een poging te wagen om over de Somme te geraken. De overweging was dat de Duitsers beslag op ons zouden leggen en verplichten in Duitsland te gaan werken. We namen afscheid van de drie kameraden die toch naar huis wilden.

De acht waren: Gustaaf en Richard Casteleyn, Triphon Dereeper, Robert Lambersy, Jozef Pollet, Jozef Feryn, Jozef, mijn broer, en ik zelf.

We reden van de drukke centra weg langs kleine veldwegen omdat we dachten dat het veiliger was. We reden tenslotte verloren in de velden, volgden een spoorweg en vonden een grindweg die naar het zuiden liep. Op een achttal kilometer van de Somme-monding ontmoetten we een vreemde man, die ons in 't Frans aansprak. Wat later bleek het een Limburger te zijn, die Nederlands sprak met een vreemde tongval. Deze man beloofde ons over de Somme te brengen, maar leidde ons her en der zonder dat we de Somme naderden. We werden wantrouwig en dachten tenslotte dat het een spion was. Iedereen dacht in die dagen spionnen te ontmoeten. We keerden vlug een tiental kilometer terug en sliepen in een lege stal. We wasten onze voeten in de vijver van een hoeve en kochten er eieren en melk. We aten onze laatste voorraad brood op en hoorden dat er nergens meer brood te krijgen was.

4 Woensdag 22 mei

22/05/1940: *Guderian rukt op naar het noorden om de omsingelde Britse troepen in Boulogne, Calais en Duinkerken aan te vallen. Ontmoeting Churchill - Weygand te Vincennes: er wordt beslist dat het Belgisch leger zich achter de IJzer zal terugtrekken.*

Het was weerom een zeer onrustige nacht. De grond daverde voortdurend van zwaar geschut. We rustten uit van de gedane inspanningen: we hadden praktisch twee dagen gereden, nl. de 20^{ste} en de 21^{ste} en daartussen geen nachtrust gehad. Eerst in de namiddag vertrokken we naar St.-Valéry. Met nog vijf kilometer voor de boeg begon het te regenen. Het was een eenzame, verlaten streek. Langs de weg zagen we her en der tientallen achtergelaten auto's. We kropen in een paar van die auto's (de deuren stonden open), schuilend voor de regen. Zoekend naar voedsel vonden we een fles wijn, enkele pakken klontjessuiker, een dertigtal fietskettingen, zaklampen, een verrekijker en een kleine apotheek. We bemerkten een andere groep fietsers die de auto's naderde, en beduidden, harteloos, met grote gebaren dat ze niet welkom waren. Ze trokken af.

Nadat de regen opgehouden had, reden we verder naar St.-Valéry. We aten nu en dan wat suiker, iets anders hadden we niet. Op een drietal kilometer van St.-Valéry passeerden we langs een eenzaam huis dat afgebrand was. In de gracht ernaast lagen de verbrande lijken van een man en een vrouw. Wat verder zagen we de lijken van twee soldaten. Er kwam een gruwelijke huivering over ons. Tot dan toe waren we opgewekt geweest, en zorgeloos tussen alle wederwaardigheden door. Nu trof ons de oorlog in zijn blinde wreedheid. We maakten rechtsomkeer en vonden een samenscholing van mensen, die perplex luisterden naar een Franse officier. Deze vertelde dat de Duitsers reeds in St.-Valéry waren en de brug over het kanaal van de Somme bewaakten.



De (draai)brug over de Somme nabij St. Valéry.

Gans de streek was afgesloten. We keerden snel terug naar het stadje Rue. Overal langs de binnenwegen lagen weggeworpen wapens. Als we in Rue aankwamen, konden we de grote baan niet op. Er speelde zich voor onze ogen een onvergetelijk tafereel af: een colonne, bestaande uit Duitse pantserwagens, lichtere auto's en daartussen ook buitgemaakte Franse legerauto's, reed vlak voor onze neus voorbij. We stonden er naar te gapen, te midden van een massa even verbaasde Fransen. Op de Duitse legerwagens stond een soort kruis (geen hakenkruis): $\frac{1}{1} \frac{1}{1}$, op de Franse een haan. Alles verdween in de richting Montreuil.

We waren ontmoedigd. We verlieten Rue langs kleine wegen en bereikten rond vijf uur in de namiddag Villers-sur-Authie. Langs de weg aten we in een schuur waarrond een aantal verlaten werkmanshuisjes stonden. In Villers-sur-Authie ontmoetten we weer vijftien kameraden van onze oorspronkelijke groep. We sloten niet bij hen aan: we hadden de nadelen van een grote groep ondervonden.

In die schuur bleef Robert Lambersy achter. Hij wou toch nog verder Frankrijk in.

Wij reden nog wat verder in de richting van Montreuil langs binnenwegen en landden 's avonds in Ebruyères. Het dorpje bestond uit een kerkje en een drietal grote hoeven, nog meer dan tien kilometer van Montreuil af, en terzijde van de grote baan. Wij wendden ons tot de pastoor. Deze bezat de sleutels van een grote, mooie maar verlaten kasteelhoeve en liet ons toe in de stallen te overnachten.

Een vijftal van ons ging brood zoeken naar Puits-Bérault, waar we doorheen gereden hadden. Jozef, mijn broer en ik bleven bij de fietsen en de pakkage. Terwijl ze weg waren begon plots zwaar afweergeschut in werking te treden. Het leek maar een paar honderd meter ver, maar we zagen het niet staan. We schrokken enorm. Toen de kameraden terugkwamen vertelden we hun niets. Maar plots later in de avond begon het geschut opnieuw, en we hadden plezier met hun reacties, vooral dan van Triphon die bijna over de half-hoge staldeur sprong.

We hadden ook aan de pastoor gevraagd om 's anderendaags mis te horen. Toen wij in het kerkje kwamen, ging hij in zijn biechtstoel zitten. Wij waren niet van plan te biechten, maar blijkbaar was dat daar zo de gewoonte. Wij zijn dan maar met een paar, die best Frans verstonden, toch te biecht gegaan om de priester niet te ontgoochelen.

Die pastoor had ons ook de weg aangewezen, die naar zijn mening veiligst was, t.t.z. ver van de kustlijn, langs St. Omer - Cassel - Poperinge. Het gerucht deed de ronde dat de Engelsen rond Duinkerke ingesloten zaten.

5 Donderdag 23 mei - H. Sacramentsdag

Voor de derde maal: een zeer onrustige nacht. De grond daverde en trilde voortdurend. Om half zeven hadden we een H. Mis met Communie, ik dacht aan de liturgie in de normaalschool, "*Cibavit eos, ex adipe frumenti...*", die prachtige intredezing en de wondermooie sequentia "*Lauda Sion, Salvatorem...*". We hadden vier jaar in de sfeer van de liturgie geleefd, en nu deed alles ons vreemd aan.

Om half acht vertrokken we terug naar het kruispunt waar de hoofdweg naar Montreuil lag. Op zeven kilometer van Montreuil gingen we weer van die hoofdweg af. Waarschijnlijk wegens het drukke troepenverkeer. We weken oostwaarts van de weg af en troffen te Brimeux een gesprongen brug over de Canche aan. We sukkelden over de puinen, Pollet viel bijna in het water.

Onderweg werden we af en toe opgehouden; we gingen opzij om de oorlogscolonnes te laten passeren en Richard Casteleyn had een platte band. We werden omgeleid en kwamen terug op hetzelfde kruispunt nabij Humbert. Heel de groep at een plakje van onze buikspekschotel, er was niets anders meer te eten.

Daar we over de wegen niet verder meer geraakten, trokken we over de eindeloze bietenvelden, berg op, berg af, tot we aan een grote baan kwamen, die we tenslotte gezien hadden in de verte. Het was de baan Hesdin - Desvres. We staken die direct over. Het was opvallend hoe we de schrik te pakken hadden, sedert we de oorlog van dichtbij

beleefd hadden. Langs kleine landelijke wegen geraakten we tot Fauquembergues³. Het stadje lag in puin: voor 't eerst ervaren we zo'n vernieling.

En weer mochten we van de Duitsers niet door naar St. Omer. We werden teruggezonden van het front weg, richting Fruges - St.-Pol, maar de tactiek van de laatste dagen toepassend, verlieten we direct de aangewezen baan en landden na een drietal kilometer in het dorpje Audinctun, een Engels klinkende naam. Je kon het bijna geen dorpje noemen: een kerkje, een paar hoeven, één bescheiden winkeltje.

We kwamen terecht op de hoeve Petit - Dupont en mochten er logeren in een lemen schuurtje dat naast de ingang van de omsloten hoeve stond.



58 jaar later halen Karel Vangheluwe en François Petit oorlogsherinneringen op. Het lemen schuurtje is inmiddels vervangen door een bouwsel in metselwerk.

We wandelden naar Coyecques (richting Terwanen) in de hoop er brood te kunnen kopen, maar werden weggezonden met de boodschap de volgende voormiddag om tien uur terug te komen.

Wat hebben we die avond gegeten? Ik weet het niet meer. Waarschijnlijk heeft de boer ons wat bezorgd. Mogelijks een grote braadpan met resten vlees en aardappelen.

Was het dezelfde dag - of waren zij er reeds - dat we contact hadden met een groepje Duitse soldaten, die met twee veldauto's, voorzien van uitzend- en ontvangstapparatuur, post gevat hadden op de binnenkoer van de hoeve? Ik kan het niet zo precies meer zeggen, maar dit is mij duidelijk bijgebleven: wij verstonden de Duitsers tamelijk goed; de Franse bevolking snapte er niets van.

³ De Vlaamse boeren die in de streek woonden, noemden het Fokkenberge.

Het kerkje was gesloten. We loerden door het sleutelgat van de hoofddeur en zagen dat het mooi onderhouden was.

Rond het binnenplein van de hoeve stond maar één gebouw met een verdieping. Daar woonde de grootmoeder. Landbouwer Petit was een Normandisch type, breed geschouderd. Zijn vrouw was klein en zwartharig en zeer rad van tong. Er waren vijf kinderen, de oudste bijna volwassen, de jongste vier jaar.

We hebben die nacht in het stro geslapen in het lemen huisje.

Kaart van het oorlogsfront in het Westen



Vij geven hier een kaart, waarop onze lezers de krijgsverrichtingen kunnen volgen. De lezers zullen met belang de verschillende berichten zelf wel uitmaken waar zich de frontlijn, die trouwens elken dag veranderingen ondergaat tengevolge van genaamvallen en nieuwe aanvallen, bevindt. Het is tevens een uitstekende kaart om het verhaal van de vluchtelingen en onze terugkomende soldaten te volgen.

Druckerei N. V. • PERIODICA •
127, Em. Jacquartstraat, Brussel

Op 30/05/1940 publiceerde de krant "Het Algemeen Nieuws" deze kaart van het westelijk front, voor de lezers die de beweging van troepen en vluchtelingen wilden volgen.

6 Vrijdag 24 mei

24/05/1940: de Duitse pantserdivisies krijgen bevel om bij Gravelines halt te houden. De aanval op Duinkerken moet overgelaten worden aan de Luftwaffe.

Te halfnacht droeg een priester, die ook op de vlucht was, het heilig misoffer op. Gustaaf Casteleyn diende aan het altaar.

We kregen van de Duitse soldaten ongedesemd bruinbrood, een doos conserven, een fles wijn en wat later een keteltje macaronisoep, die zeer lekker was. We aten er zoveel van als we maar konden en gaven de rest in bewaring bij de grootmoeder, die ze in haar kelder zette. Maar 's anderendaags was de soep zuur geworden.

Om negen uur gingen een paar van ons weer naar Coyecques om brood, maar ook deze keer kregen we er geen. Van de boer kregen we een stuk ongerezen brood, met waterstrepen in (ik kende dat niet!) en enkele eieren die we lieten koken.

We praatten voor het kerkje met een Duitse motocyclist, blijkbaar een verkenner, die steeds herhaalde dat iedereen: Polen, Noren, Fransen, Belgen, ... op de vlucht sloegen voor het Duitse leger. We begrepen wel dat de Duitsers hun overmacht haalden uit hun Stuka's en Messerschmidts. Her en der hadden we de laatste dagen Franse jachtvliegtuigen zien liggen, kapot geschoten aan de rand van de vliegvelden. We zagen ook eens hoe een Duitse piloot opsteeg met een pas gerepareerd toestel, onder luid applaus van wel twintig personen in uniform van de Luftwaffe.

Rond half elf kregen we bericht van de Ortskommandant dat we naar huis konden via Aire - Hazebroek - Poperinge. We aten, verzamelden onze bagage en vertrokken om half twaalf. We reden naar Therouanne (Terwanen) maar mochten niet door. Er werd gezegd dat men bezig was dat stadje te bombarderen. We wilden doorrijden naar Lillers, maar overal was de weg versperd door Duitsers die de vluchtelingen andere wegen opstuurden.

We gingen tenslotte naar Chocques, bij Bethune, maar ook daar was nog geschut in actie. We passeerden langs een grote weide, totaal omgewoeld door tanks: daar moest een groot gevecht plaatsgehad hebben, de sporen waren zeer duidelijk. Het gaf de indruk dat een Engelse eenheid daar verrast geweest was, gezien de sporen van een onderbroken eetmaal.

Nadat we nabij Chocques een reeks kanonnen waargenomen hadden, die ordelijk stonden opgesteld in het open veld, besloten we terug te keren naar Audinctun, en later opnieuw een poging te wagen huiswaarts te keren. Maar jammer genoeg: we verdwaalden, Jozef Feryn had bandbreuk, en ik bleef bij hem. De avond viel, en we waren nog vijftien kilometer van Audinctun. Het was een zware dag geweest: we hadden veel kilometers vruchteloos afgelegd. De anderen reden verder. Ik vernam later dat wat verder ook Jozef Pollet bandbreuk kreeg, en dat Triphon Dereeper bij hem gebleven was. De drie overigen waren wel vijf kilometer van de weg afgedwaald. Ze klopten aan, op een

verlaten kruispunt, Hurtebise, midden een bos, aan de deur van een herberg⁴. Ze vroegen er naar nachtlogies. En wonder boven wonder: ze kregen er een paar grote gekookte aardappelen met pel en een kafzak op de zolder.

Wat later arriveerden Pollet en Dereeper op hetzelfde adres. Jozef Vangheluwe reed nog terug langs de rand van het bos, voortdurend roepend, in de hoop Jozef Feryn en mij aan te treffen. Intussen stapten wij naarstig verder. We kwamen aan een groepje huizen langs de grote baan, die we overstaken. We zagen licht branden in een groot huis, en klopten er aan. Het rook er lekker naar gebrad. We vroegen iets te eten, maar het enige wat we kregen was een pul water. Zo ondervond ik ook éénmaal wat écht bedelen is. We gingen verder langs een eenzame grindweg tussen enorme velden, tot we in de verte een lichtbron zagen aan de rand van een bos. Om half elf klopten we daar aan, om er overnachting te vragen. Het was een van de gebroeders Casteleyn die opendeed. Even later kwam ook Jozef terug van zijn vruchteloze zoektocht langs de rand van het bos.

We kregen op onze beurt een paar gekookte aardappelen-met-de-pel. Er is op heel de wereld niets lekkerder. En we kregen op de zolder nog het enige bed, terwijl de anderen op strozakken sliepen.

Het verhaal van Klein Duimpje en de zeven broertjes verbleekt bij het wonder dat we die nacht beleefden. Eigenaardig: de naam van de herberg en van de bewoners is totaal uit mijn geheugen verdwenen. Wie zou midden in de nacht op die manier logies geven aan een groep vreemdelingen? Ik acht dat nog steeds onuitlegbaar: allen verdwaald, allen weer samen...

7 Zaterdag 25 mei

25/051940: *de Belgische troepen worden teruggedreven naar de lijn Menen - Roeselare. Koning Leopold III verklaart bij zijn troepen te blijven: "Mijn lot zal het uwe zijn". Bij Boulogne worden 5000 Britse en Franse soldaten gevangen genomen.*

We stonden op om acht uur, lui en tevreden. We aten nog wat aardappelen en dronken wat melk. Van betalen herinner ik mij niets.

We herstelden de platte banden. We reden terug naar Audinctun en installeerden ons weer in het lemen huisje. We kregen eindelijk op de "Mairie" een bon voor brood, doch enkel een half rantsoen voor zeven personen. En we moesten het brood duur betalen: 5,25 Fr. Belgisch geld. 's Namiddags verveelden we ons.

8 Zondag 26 mei

⁴ Achteraf heb ik vaak gedacht dat dit een soort logementshuis was voor landarbeiders uit Vlaanderen.

26/051940: Hitler geeft het bevel de tankaanval op Duinkerke te hervatten. Ondertussen is "Operatie Dynamo", de evacuatie van de Britse troepen op gang gekomen.

We stonden op om half zeven en kregen om half acht de H. Communie. Rond acht uur kregen we brood. De boer slachtte een kalf, waarbij een dikke Waalse en een magere Antwerpse slager hem hielpen. De Antwerpenaar had een fluisterstem als een rasp. Het kalf werd bij de achterpoten opgetrokken langs een schuine ladder en simpelweg de kop afgesneden. We kochten kalfsvlees en kregen er nog heel wat toe.

Op de middag was er een heilige mis. Er waren meest vluchtelingen aanwezig. Een Duitse Feldwebel stond vooraan. Wij knielden achteraan. Een koortje van enkele vrouwen en kinderen zong op eigenaardige wijze, en viel, tot onze lol, uit de toon. Het was de liturgie van Heilig Sacramentsdag.



Het kleine kerkje van Audinctun, mooi in al zijn eenvoud.

De jongste kinderen Petit waren misdienaar. Na de mis droegen zij een stuk offerbrood mee naar huis, aan de overzijde van de weg. Boer noch boerin gingen naar de mis: ze aten thuis het offerbrood. Op 't einde van de mis zong het kinderkoor een lied: "Notre Dame de France". Mijn Vlaamsgezindheid kreeg een lelijke deuk. Ik heb nooit meer met dezelfde naïviteit "Onze-Lieve-Vrouw van Vlaanderen" gezongen. Ik begreep dat Onze Lieve Vrouw universeel is, boven alle naties. Het stoorde mij ook enorm dat hier in Audinctun, net zoals in heel Frankrijk, een groot beeld stond van Jeanne d'Arc, in wapenrusting. We vernamen dat één priester verscheidene kerkjes bediende, en dat de kerk maar af en toe open was. Toen was er in Vlaanderen nog een overvloed aan priesters.

In de namiddag kwam de boerin de boer verwijten dat hij aan de ingang van de schuur een paar zakken meststof zo maar half gescheurd liet liggen. Het was een stortvloed van Franse patois. Als ze vertrokken was, vroeg de boer aan ons: "Heb je haar begrepen?" Toen we ontkennend antwoordden, zei hij: "Ik ook niet!" Maar hij ruimde de zakken op.

In de late namiddag kregen we aardappelpuree van de oudste dochter. Als we reeds bijna sliepen, bracht ze ons nog een rest gestoofd kalfsvlees. Van de Duitsers hadden we in de loop van de dag gedeseemd soldatenbrood en een blik leverpastei gekregen. En alles werd smakelijk verorberd.

9 Maandag 27 mei

27/05/1940: Operatie Dynamo komt op gang. Tussen Duinkerken en De Panne worden 338.000 geallieerde soldaten geëvacueerd. Duitse bommenwerpers vallen Duinkerken onophoudelijk aan. Hitler eist de onvoorwaardelijke capitulatie van België.

H. Mis en Communie om halfacht. Het ontbijt bestond uit brood en leverpastei. We kregen van de Duitsers twee dozen conserven, thee, een stukje kaas en sigaretten. Ze waren in allerbeste stemming, zeker omdat ze draadloos berichten binnenkregen over de omsingeling van Duinkerke. We konden een brood kopen bij de boer, boter aan 16 Fr. het kg, en melk. We vroegen hem of we iets nuttigs konden doen, hout hakken of zo. Het bleek niet veel zaaks te zijn.

Er blijven mij nog een drietal landelijke indrukken in mijn geheugen, die ik in die dagen opgedaan heb:

- De boerenzonen die, te paard gezeten, naar de verre en grote akkers trokken.
- De oude, grijs geringelde paarden, die op de verre heuveltoppen roerloos stonden. Ze waren gebonden bij één van hun achterpoten, en konden aldus een kring gras afdelen. Toen ze ook 's nachts bleven rechtopstaan (ik zag ze van ver in de maneschijn) begreep ik dat het oude, uitgediende paarden waren.
- Ergens langs de veldwegel lagen een rij eenden met de poten samengebonden en bij elke eend een voeder- en drinkbakje ter beschikking, om ze zo vet te mesten.

Het avondeten bestond die dag uit vlees en brood en één gekookt ei. Na het eten spraken we gezellig met de zoon van de landbouwer. We leerden enkele leuke woorden kennen uit zijn patois. En we konden de noodloopgracht bezoeken die diende tot schuilplaats in geval van oorlogsgevaar.

10 Dinsdag 28 mei

28/05/1940: om 4 uur 's morgens leggen de Belgen de wapens neer.

H. Mis en Communie om half acht. Het ontbijt bestond uit één ei en één boterham. We mochten karnen en wat hout kappen. We hadden een zakje aardappelen gekocht en lieten er een deel van koken. Het middagmaal bestond uit boterhammen en gekookte aardappelen. We waren een broodbon kwijt, maar Pollet ging een andere vragen en kreeg er ook een. 's Namiddags regende het.

We dachten er over na weer eens te pogen naar huis te gaan, maar de regen verhinderde dat. We hoorden allerlei tegenstrijdige geruchten over het verloop der krijgsverrichtingen. Voortdurend passeerden Duitse Messerschmidts op weg naar, of terugkerend van Duinkerke. De Engelsen zouden echter een tegenoffensief inzetten. Zelden vlogen geallieerde vliegtuigen over: ze bleven zeer hoog, hadden een fijn geronk en telkens trad Duits afweerschut in actie.

We verveelden ons.

11 Woensdag 29 mei

Na een kalme nacht was er H. Mis en Communie om half acht. We haalden eieren en brood. In de voormiddag kwamen een groepje boeren ons vragen om als taalsman op te treden. Er waren varkens aangeslagen en ze hadden liever andere geleverd dan deze die aangeduid waren. Jozef Feryn en Jozef Pollet gingen mee en bewezen hun deze dienst. Die zending lukte, maar de Duitse Ortskommandant, die met zijn barse stem en zijn wreed gezicht schrikwekkend overkwam, was met dergelijke tussenkomst niet gediend.

In de namiddag gingen Richard Casteleyn en Jozef Feryn naar een boer, genaamd Maeyaert. Ze hadden vernomen dat die afkomstig was van Lo. Ze waren er welkom, alhoewel er reeds een honderdtal vluchtelingen op de hoeve verbleven. Ze kregen er een kopje koffie en een glas bier. Het was een grote hoeve, "La Forêt" genaamd, met zeer oude gebouwen. De naam hield wellicht verband met het vele struikgewas in de omgeving. Ze werden er rondgeleid en troffen er wel honderd kennels aan. Er zaten nog een tiental rashonden, afgericht voor het Franse leger. Het merendeel hadden de Fransen meegenomen op hun terugtocht.

Wat later werden Jozef Pollet en Jozef Feryn naar de Kommandantur ontboden. Ze troffen in het bureel verscheidene officieren aan. De commandant wees hun op de kaart de richting Cambrai - Maubeuge - Brussel aan en zegde dat het *"viel besser war in Belgien"*. Ze riposteerden dat ze van West-Vlaanderen waren maar vruchteloos. Ze kregen bevel stante pede te vertrekken.

Doch we hadden geen zin om naar Brussel te rijden, want we hoorden allerlei alarmerende geruchten, deels mondeling, deels door de radio. De Duitsers zouden vrouwen en meisjes ontvoeren. Ze zouden nog steeds Arras niet ingenomen hebben. In België zou er hard gevochten worden aan de Leie, met heel wat baldadigheden, enz.... Wij

durfden ons niet meer op straat vertonen, want er werd gezegd dat de Duitsers alle Belgische vluchtelingen verzamelden in een kamp in Cambrai.

Om zestien uur aten we “koei-ogen” (gebakken eieren met gave dooier) en elk een halve boterham. Daarna lagen we wat te zingen in het stro van het lemen huisje. We zongen juist “ ’t Ros Beiaard doet zijn ronde” als Jozef Feryn, die een wandelingetje deed, door een gaatje in de muur de Ortskommandant zag afkomen. Hij kwam het ons melden, maar wij dachten dat het een grap was. Richard Casteleyn deed de deur open, en daar stond de Orts, met een lijfwacht. Hij was woedend, brulde enkele onverstaanbare woorden en vroeg tenslotte “*Warum sind Sie noch nicht los gefahren?*” We werden bleek van de schrik. Triphon Dereeper zei: “*Wir können noch nicht nach die Heimat.*” De Orts vroeg vervolgens “*Welcher Stadt ... Ort ... Ville?*” Wij zegden “Torhout”. De Orts, die stilaan wat kalmer werd bij het zien van onze ontsteltenis, zei ons; “*Parti aujourd’hui: Arras, Maubeuge, Brüssel. Packen machen.*” En weg was hij.

Wij dus vlug aan ’t inpakken, toch wel moedeloos. Fietsen in orde gebracht en afscheid genomen van de mensen die we hadden leren waarderen. Ook van de pastoor, die zelf een vluchteling bleek te zijn en wiens mis we alle dagen gediend hadden.

We reden de baan op naar Coyecques - Dennebrouck, maar na honderd meter was het reeds banden blazen. Aanvankelijk was het langs de weg zeer rustig. We waren treurig, bergop was het lastig, en bergaf vonden we het zelfs niet meer aangenaam. Van Dennebrouck ging het naar Wandonne. We zagen stilaan meer en meer Duitse troepen, haastig, gemotoriseerde eenheden die her en der hun lege naftebidons wegwierpen. We kwamen op de grote baan naar Fruges. Hier zagen we grote groepen voetvolk, de “legertros”, gevolgd van legerkarretjes met paarden bespannen. We lazen een aanplakbrief, waarop stond dat de vluchtelingen nog niet terug konden naar België en de grote wegen moesten vermijden.

We reden door Fruges naar een dorpje: Lugy. Er was geen priester. We ontmoetten er mensen van Leker en besloten bij hen op een hoeve te overnachten.

12 Donderdag 30 mei

Geen H. Mis. We lagen in ’t stro als Duitse soldaten op het hof kwamen. Gelukkig niet met kwade bedoelingen.

Het ontbijt bestond uit één boterham, maar om tien uur konden we brood halen naar Hézeques. Het middagmaal: een halve boterham en één ei. We gingen in de namiddag aan de pastoor van Hézeques vragen of we ’s anderendaags de H. Mis konden bijwonen. ’s Avonds hadden we geluk dat we vier broden en vijf kg aardappelen konden bemachtigen. We gingen om negen uur slapen.

Blijkbaar hadden we, na de overhaaste vlucht uit Audinctun, niet meer de moed om te starten, het avontuur lokte ons niet meer aan. Aan voldoende voedsel geraken was onze grote bekommernis.

13 Vrijdag 31 mei

31/05/1940: *het Eerste Franse leger geeft zich over te Rijsel.*

Feest van het H. Hart van Jezus. Er was H. Mis en communie om half acht in Hézeques. De pastoor was een zeer vriendelijk man. We gingen door zijn grote, ommuurde tuin en door het kerkhof naar de prachtige kerk, met mooi Gotisch koor en kleurige vensterramen. Na de mis werden we uitgenodigd op de pastorie voor het ontbijt: boterhammen met zeer sterke koffie. We durfden elk maar twee boterhammen eten, en de koffie konden we bijna niet drinken dat hij zo sterk was. Heel de pastorie rook naar koffie.

Om half tien vertrokken we dan uit Ludy. We werden gewaarschuwd dat het Duitse voetvolk, dat de tros niet goed kon volgen, fietsen opvorderde van de burgers. Daarom reden we langs kleine baantjes naar St.-Pol-sur-Ternoise. We zagen van ver op een kruispunt Duitse stafofficieren op een geïmproviseerd verhoog staan en een défilé inspecteren. We waren besluiteloos en toen de troepenbewegingen zichtbaar wat achter de rug waren, namen we toch maar de grote baan naar St.-Pol.

Om kwart voor drie 's namiddags kwamen we door St.-Pol. De stad was niet gebombardeerd. En we vervolgden onze weg richting Arras. Voortdurend vlogen groepen vliegtuigen heen en terug boven de baan, zichtbaar om ze te bewaken. Overal in de streek zagen we de sporen van de oorlog:

- er was een stroom van vluchtelingen
- af en toe zagen we vers gedolven graven van Duitse en Franse soldaten
- verbrande auto's en tanks lagen vaak nabij de kruispunten
- stinkende kadavers van paarden en koeien lagen met opgezwollen buik en twee rechter- (of linker-) poten schuin omhoog
- sommige velden waren vernield door diepe sporen van voertuigen
- bommentrechters, zelfs wel eens vlak op de baan, en soms een huis diep, gaapten ons aan.

Op acht kilometer van Arras reden we rechtsaf naar Duisans. Dan langs binnenwegen door Dainville toch naar Arras. Dat typeerde ons weifelen, onze vrees voor onheil.

De stad Arras heeft een hoog gelegen en een lager gelegen deel. Hij lag grotendeels in puin, de hoofdkerk stond nog recht. We klauterden over puin en over een ingestorte brug. Dat was nu de plaats waar in vreedzame tijden elke zondag de duiven gelost werden!

We wilden verder naar Cambrai, maar de Duitse troepenbewegingen beletten het ons. Friche soldaten marcheerden voorbij, sukkelars volgden en probeerden hun plan te trekken. We meden ze als de pest en reden door de velden om onze fietsen niet kwijt te raken. Zo belandden we in een dorpje: Athis-sur-Orge⁵. Het ligt tien kilometer ten

⁵ In werkelijkheid was dit het Noord-Franse dorpje Athies. Bij het neerschrijven van hun herinneringen hebben onze drie studenten een verkeerde link gelegd: Athies in Noord-Frankrijk

oosten van Arras, richting Douai. Het dorpje was verlaten. Het vee in de weiden kwam loeien om gemolken te worden, bij sommige vloede de melk uit de overvolle uiers. Maar we durfden en konden ook niet melken, en hadden ook geen emmers of ander materiaal.

We sliepen in de grote schuur van een verlaten hoeve. In de avond troffen we een eenzame, achtergebleven man aan en die haalde enkele flessen wijn voor ons uit de kelder van een ander huis, waarvan hij blijkbaar de sleutel had. Sommigen van ons waren dan ook goed dronken voor we insliepen.

We hadden ons in de schuur geïnstalleerd achter een wanmolen, daar er ook nog een varken aanwezig was.

14 Zaterdag 1 juni

01/06/1940: *de Duitse 18^{de} Infanterie Divisie steekt met rubberboten de Basse Colme nabij Hoymille over.*

Rond vier uur in de morgen kwam het varken hongerig, rondneuzen en maakte ons wakker en op onze hoede. 's Morgens doorzochten we gans de hoeve en vonden nog twee flessen wijn, een potje gelei, een doos chocolaepoeder en een Michelinkaart. We ontzuurden dus met het chocolaepoeder en vertrokken om half acht. Alles verliep vlot, maar we zagen weer volop de gevolgen van de oorlog zoals de dag voordien, maar nu langs de grote baan Arras – Douai.

Een eindweegs voor Douai stond er een Duitse soldaat, op en top gewapend, langs de weg. Hij bekeek ons aandachtig één voor één als we voorbij kwamen en tegen mij deed hij teken dat ik moest stoppen. Ik moest met hem "*mitfahren*". Ik ging naast hem een paar kilometer ver. Ik trachtte hem te vragen in gebroken Duits wat de reden was, maar hij stelde mij gerust dat ik geen angst moest hebben. Dat hielp echter weinig: ik had angst. We kwamen aan een dorp. Bij een groot huis, blijkbaar ingericht als Kommandantur werd er tussen verscheidene soldaten over en weer geroepen tot een soldaat in een open venster verscheen en iets riep, waarvan ik de woorden "*nicht mehr nötig*" meende te begrijpen. Dan zei de soldaat tegen mij dat ik mocht "*losfahren*". Ik liet mij dat geen tweemaal zeggen en na een half uurtje stond ik terug op de grote baan. Jozef -mijn tweelingbroer- was er in geslaagd de anderen te overreden toch te wachten op mij. Ik was blij dat dit avontuur achter de rug was.

Over Douai sloegen we een smalle binnenweg in naar Valenciennes. We geraakten midden een grote stroom vluchtelingen, meestal te voet met allerlei karretjes, vaak met half kapotte fietsen zonder banden. Ze waren op terugweg naar huis.

We moesten regelmatig ons Belgisch paspoort tonen. We werden afgeleid langs kleine wegen. De hele dag zagen we rechts van ons in de verte de torens van een grote stad. Achteraf bleek het Denain geweest te zijn.

heeft niets te maken met Athis-sur-Orge, iets ten zuiden van Parijs, bekend van het verdrag van 1305, tussen Filips de Schone en Gwijde van Dampierre.

Vóór Valenciennes kwamen we terug op de grote baan. We moesten één uur wachten voor we door de stad mochten. We dwarsten de stad, over zeven gesprongen bruggen, en reden verder langs de oever van de Schelde. Overall hing nog een vage lijkgeur. We draaiden rechts af en kwamen op tien kilometer van de Belgische grens weer op de grote baan Valenciennes - Mons (Bergen). We landden 's avonds in het dorpje Quarouble en gingen aan de "Maire" nachtlogies vragen. Hij wees ons een leegstaande herberg aan, waarvan de bewoners nog zeker op de vlucht waren. We hadden moeite met het hondje, dat er achtergebleven was.

We aten buiten ons karig avondmaal: al onze voorraden waren op. We vernamen dat een priester, die ook op de vlucht was, de volgende morgen, zondag, de mis zou lezen.

Als we 's avonds wilden gaan slapen, waren we verplicht het hondje buiten te steken. Het diertje bleef echter de hele nacht aan de voordeur zodanig staan blaffen en huilen dat we bijna geen oog dicht deden.

15 Zondag 2 juni

02/06/1940: met grote verliezen dringen de Duitsers binnen in Bergues (Sint Winkesbergen). Er wordt zwaar gevochten bij Petite Synthe en Teteghem.

We wachtten tot acht uur voor de Heilige Mis, maar deze had geen plaats omdat de gelegenheidspriester niet over een kelk beschikte. We namen tenslotte toch ons ontbijt, maakten de fietsen in orde en reden de grote baan op, richting Bergen.

We staken de grens over om half tien en troffen na enige tijd een dwarsweg aan, met een wegwijzer naar Doornik. We sloegen direct linksaf, gelukkig dat we de richting Brussel konden verlaten, gelukkig ook dat we toch eindelijk West-Vlaanderen naderden. Maar toch onzeker over de oorlogstoestand in Lichtervelde. We overwogen, dat de afstand nog een kleine honderd kilometer zou worden en vonden het mogelijk te proberen nog dezelfde dag thuis te geraken. Even voor Doornik namen we ons middagmaal: een stukje brood en nog maar eens een plakje spek, het enige dat de ganse vlucht had meegemaakt uit de voorraad van mijn broer en mij. We kregen een groot verlangen naar huis, maar de weg was zeer heuvelachtig en we hadden verscheidene bandbreuken. We doorkruisten Doornik. Het centrum lag totaal in puin; daar tussen stond de kathedraal, ongeschonden. Ze leek wel dubbel zo groot. Ach ja, de tijd van "*cinq tours et quat' sans cloches*"⁶ leek zo lang geleden. We deden vier uren over de afstand Doornik - Kortrijk wegens uitputting en pech. We aten nog eens nabij Kooigem. Door Kortrijk reden we over de militaire noodbrug, naast de gesprongen brug, de Leie over.

Jozef Pollet bleef in Kortrijk bij familie achter. De weg Kortrijk - Waantje Mijnherens⁷ leek eindeloos. Tenslotte konden we links afdraaien naar Koolskamp en zo geraakten we aan het begin van de laatste heuvel: de Voerman. Daar achterhaalden Remi Valaey en zijn dochter onze groep. Jozef Feryn reed met hen mee en ze sloegen linksaf

⁶ Een andere -meer sprekende- versie van deze bekende spreuk is "*cinq clochers et quat' sans cloches*"

⁷ Het kruispunt van de oude baan Brugge - Kortrijk en Lichtervelde - Tielt.

aan de Slunsjestraat. Ik vernam achteraf dat hij in de Stegelstraat gestopt had, bij mijn voorouderlijk huis (nu nr. 51). Daar was hij binnengegaan en mijn tante Celine had hem een stapel boterhammen voorgezet. Intussen was Remi doorgereden. Vader Camiel Feryn, door Remi verwittigd, kwam bij tante Celine zijn zoon ophalen.

Ik was zelf moeizaam de Voerman opgereden. Mijn vier laatste gezellen waren afgestapt en te voet over de heuvel gegaan. Dit alles illustreert hoe uitgeput wij waren.

Zo kwam ik een kwartiertje vóór de anderen in het dorp aan. Ik belde aan in de Torhoutstraat 39, waar we toen woonden. Niemand deed open. Ik had geen geduld, wipte over de voortuin-afsluiting en liep langs de gevel achterom (het huis 41 stond er nog niet). In de keuken ontmoette ik mijn moeder. Nooit er voor noch er na is er zo een stormachtig en bewogen weerzien geweest.

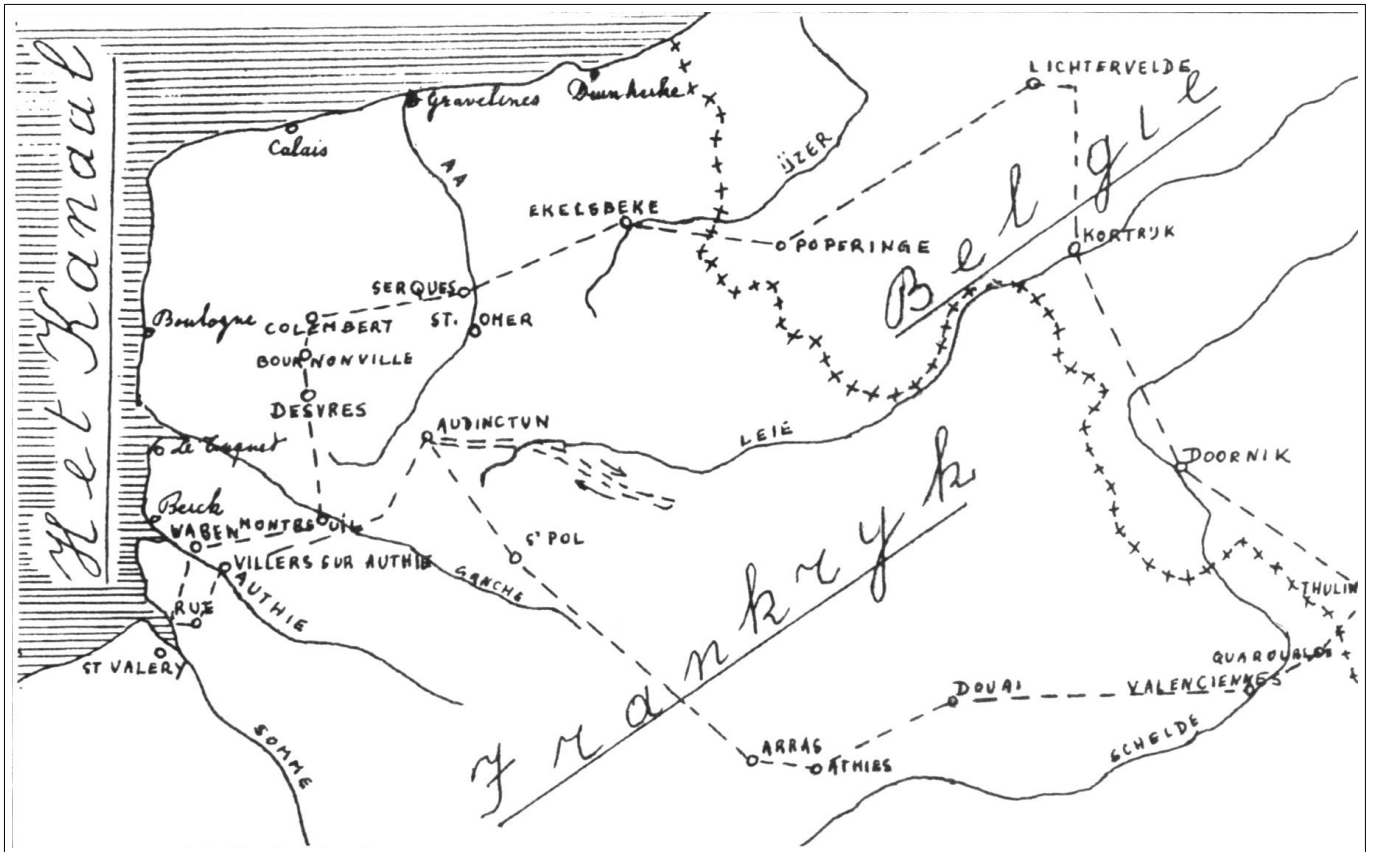
Een gebuur, René D'Hulster, had mij bemerkt en had mijn ouders verwittigd die in de buurt bij koster Jean Vanden Weghe op bezoek waren. Voortdurend vroeg moeder naar Jozef. Ik probeerde haar gerust te stellen door te zeggen dat hij enkele minuten later zou arriveren. Maar zij geloofde mij niet. Tot hij eindelijk binnentrad, samen met Triphon Dereeper, Gustaaf en Richard Casteleyn, alle drie van Koekelare. Moeder bereidde een hartig maal (er was nog geen rantsoenering). Wij waren scheel van de honger, vermagerd en vervuild. Maar het avontuur was voorbij.

Achteraf heb ik nooit meer een woord vernomen van deze drie gezellen.

03/06/1940: *einde van de operatie Dynamo.*

04/06/1940: *de Duitsers nemen Duinkerke in.*

05/06/1940: *Duitsland start een groot offensief in Frankrijk.*



16 Nawoord

Onze vlucht had juist geteld veertien dagen geduurd; in onze herinnering echter een enorm lange film van indrukken.

Als we tot rust gekomen waren, vernamen we het treurig nieuws over Aimé Tanghe, medestudent laatste jaar Normalschool. Duitse vliegtuigen hadden - net zoals in 1914 - de Statiestraat gebombardeerd. Een laatste bom was gevallen in de tuin van meester Kamiel Tanghe, Neerstraat 15, en Aimé was één seconde te laat de kelder ingeduikeld. Toen we thuis kwamen was hij reeds begraven. Op de begrafenis had E.H. Ghesquiè-re, die sedert korte tijd E.H. Leterme had opgevolgd als directeur van de Normaal-school, moeder nog moed ingesproken.

We beseften zelf achteraf maar half hoeveel geluk we hadden gehad:

- gezondheid, jeugd, overmoed;
- fietsen behouden;
- geen bombardementen, mitrillering, gijzeling meegemaakt;
- religieuze ingesteldheid, dagelijkse H. Communie, vertrouwen in de Goddelijke Voorzienigheid;
- degelijke groepsverantwoordelijkheid;
- enige kennis van Frans en Duits;

We beseften ook maar half wat de volgende jaren, de schoonste (?) jaren van ons leven, ons zouden brengen. En dat was maar best ook.

Deo Gratias.

Heemkundige kring Karel Van de Poele